

Tabla de materii

Prefață (Traian D. Lazăr, Raluca Andreeescu)	5
Notă asupra ediției / 7	
Exilatul revine la matcă	11
Un destin româno-francez (R. Andreeescu) / 11	
Din nou în țară (T.D. Lazăr) / 17	
Epistolarul unei mari prietenii: Mircea Ciobanu – Basarab Nicolescu	23
Notă biografică Mircea Ciobanu (T.D. Lazăr) / 23	
„Să ne răzbunăm pe urgia istoriei“ (T.D. Lazăr) / 25	
„Aștept. Aștept cartea ta“ (T.D. Lazăr, R. Andreeescu) / 32	
Necesitatea perfecțiunii (T.D. Lazăr, R. Andreeescu) / 37	
Readucerea în literatura română (T.D. Lazăr, R. Andreeescu) / 40	
Să te aducem înapoi în literatura română (T.D. Lazăr, R. Andreeescu) / 43	
În circuitul cultural european (T.D. Lazăr) / 48	
Iuventus rediviva (T.D. Lazăr) / 52	
Un părinte spiritual: Al. Rosetti	61
Notă biografică Al. Rosetti (T.D. Lazăr) / 61	
„Evoluția d-tale ascendentă mă bucură la superlativ“ (T.D. Lazăr, R. Andreeescu) / 63	

-
- « J'aime les hommes qui ont un avenir »
(T.D. Lazăr, R. Andreescu) / 82
„Nu știu când ne vom revedea. Și aş avea multe de spus“
(T.D. Lazăr, R. Andreescu) / 97

Poezie și filosofie:
Horia Stămătu – Basarab Nicolescu 113

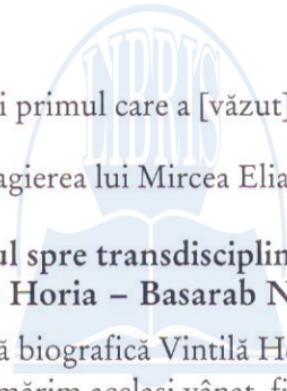
- Notă biografică Horia Stămătu (T.D. Lazăr) / 113
„Orice poate lipsi în poezie, afară de [metafizică]“
(T.D. Lazăr) / 115
„Cred că acest [malentendu], deși neplăcut, a fost util“
(T.D. Lazăr) / 122
„Solomon Marcus văd că mă confirmă total“
(T.D. Lazăr) / 133
„O poezie spontană la maximum și fără formă fixă“
(T.D. Lazăr) / 145
Sumară analiză a textului și justificare a traducerii
poeziei „Mod“ de Ion Barbu (T.D. Lazăr) / 151
„Unica lucrare de sinteză, consacrată unei filosofii
post-pozitiviste“ (T.D. Lazăr) / 159
„Între români, faci pereche singulară cu Eliade“
(T.D. Lazăr) / 168

Animatorii culturali ai exilului:
L.M. Arcade – Basarab Nicolescu 177

- Notă biografică L.M. Arcade (T.D. Lazăr) / 177
Exilul românesc în sprijinul scriitorilor din țară
(T.D. Lazăr) / 179
„Cartea, dimensiune a viețuirii și chiar a supraviețuirii“
(T.D. Lazăr) / 182

Doi exilați de elită:
Mircea Eliade – Basarab Nicolescu 187

- Notă biografică Mircea Eliade (T.D. Lazăr) / 187

„Ești primul care a [văzut] structura și destinul“
(T.D. Lazăr) / 189

Omagierea lui Mircea Eliade (T.D. Lazăr) / 204

Drumul spre transdisciplinaritate: Vintilă Horia – Basarab Nicolescu 215

Notă biografică Vintilă Horia (T.D. Lazăr) / 215

„Urmărim același vânăt, fiecare cu armele lui“
(T.D. Lazăr) / 218

Institutul pentru Cultura Occidentală (T.D. Lazăr) / 222

„Dumneata ai multe de spus pe această latitudine“
(T.D. Lazăr) / 228

„Dumneata nu scrii versuri?“ (T.D. Lazăr) / 235

„Lumea de virgule în care trăim“ (T.D. Lazăr) / 242

„Acest subiect cu care mă identific“ (T.D. Lazăr) / 248

„Vorbesc de textul foarte important pe care mi l-ai trimis“ (T.D. Lazăr) / 252

„Gândirea lui Blaga ar da revistei...“ (T.D. Lazăr) / 258

„O bucată din bunătatea lumii a murit cu el“

(T.D. Lazăr) / 266

Opinia optimistă a unui pesimist 273

Notă biografică Emil Cioran (T.D. Lazăr) / 273

„Teze ce ar fi putut zdruncina pesimismul meu“
(T.D. Lazăr) / 275

Caiet fotografic 279

Exilatul revine la matcă

Un destin româno-francez

Fondatorul transdisciplinarității, Basarab Nicolescu, a venit pe lume la 25 martie 1942. Părinții săi au fost Anton Nicolescu, inginer (jurist și contabil), și Anghelichi Anastasiadis. Pe linie paternă, Basarab Nicolescu era mlădița unui arbore cu vechi și puternice tradiții intelectuale românești. Bunicului său, Andrei Nicolescu-Păcureți, învățător de formăție haretiană și fost senator în primul parlament al României Mari, îi fusese decernat premiul Academiei Române pentru monografia satului Păcureți, în 1906.

După cursurile școlii primare și gimnaziale, absolvite la Ploiești, Basarab Nicolescu a devenit elev al Liceului „I.L. Caragiale“. Scoțând în evidență rolul aceluia mediu intelectual în formarea sa, Basarab Nicolescu spunea, mai târziu: „Prima etapă marcantă și, fără îndoială, esențială în formarea mea, a fost acel minunat liceu [« I.L. Caragiale »] de la Ploiești, la care am avut șansa să am profesori ce ar fi putut constitui arhetipul profesorului de altădată, acel profesor care nu numai că transmitea cunoștere, dar, în același timp, era el însuși un om al cunoșterii și un învățător în sensul vechi al cuvântului, un acompaniator pentru viață, nu numai pentru erudiția științifică sau literară. Aș menționa nume mari, care au rămas încrustate în memoria multor elevi de atunci, precum profesorul de matematică Ion Th. Grigore, profesorul de istorie Nicolae I. Simache,

profesoara de literatură română și directoarea liceului, Aspasia Vasiliu.“ Valoarea corpului didactic de atunci al liceului, dar și calitatea excepțională a elevilor este argumentată de Basarab Nicolescu prin evocarea câtorva dintre colegii prahoveni de atunci, ajunși nume mari ale culturii românești: „Aș menționa, desigur, numele extrem de important al lui Nichita Stănescu și pe cel al lui Eugen Simion, președinte al Academiei Române, l-aș menționa pe acela al lui Laurențiu Ulici [fost președinte al Uniunii Scriitorilor – n.n.] și pe cel al lui George Banu, criticul de teatru, care trăiește la Paris“.

Încă din liceu, Basarab Nicolescu și-a dovedit calitățile excepționale obținând primul loc la etapa națională a olimpiadelor școlare la matematică și limba română, precum și Medalia de Aur la prima olimpiadă internațională de matematică desfășurată la Brașov în 1959.

După bacalaureat, Basarab Nicolescu a urmat cursurile facultății de Fizică a Universității din București. Nu a mai găsit în personalul didactic al facultății oameni de talia celor din liceu, ceea ce nu l-a împiedicat să-și afirme potențialul. La absolvirea facultății (1965), a fost oprit ca asistent și s-a înscris la doctorat. Bucureștiul i-a oferit însă, în compensație, am putea zice, șansa cunoașterii unor oameni de cultură afini laturii literare a personalității sale, pe reputatul lingvist și academician Al. Rosetti și pe poetul Mircea Ciobanu. În mediul favorabil oferit de contactul cu acești filologi, veleitățile literare ale lui Basarab Nicolescu s-au cristalizat într-o competență și originală carte despre poezia lui Ion Barbu, intitulată *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund“*, publicată în 1968. Volumul a fost o încercare de a recita opera poetului, fără a ignora structura intelectuală a matematicianului care aspiră la „elaborarea unei metode riguroase, geometrice, de captare a inefabilului“. În acei ani s-a înfiripat în concepția lui Basarab Nicolescu ideea unei legături între poezie și matematică, necesară pentru cunoașterea profundă a operei lui Ion Barbu. Extinsă apoi la celelalte ramuri ale cunoașterii, această concepție a fost numită de el transdisciplinaritate.

Fizica, știință aflată, după al Doilea Război Mondial, într-un proces radical de înnoire și devenită vârf de lance în cunoașterea șinelor materiei, a rămas, totuși, principala preocupare a Tânărului universitar. Atras și de posibilitatea de a ieși din cadrul rigid al vieții din țară, de a-și lărgi orizontul de cunoaștere și de studiu, Basarab Nicolescu a fructificat ocazia de a pleca la studii post-universitare în Franța (1968). A plecat cu gândul de a nu mai reveni, din cauza regimului politic opresiv.

A folosit bursa guvernului francez, oferită pentru șase luni, (1968-1969), studiind la Universitatea „Pierre et Marie Curie“. A obținut apoi bursa „Joliot Curie“ din partea Comisariatului pentru Energie Atomică din Franța (1969-1970), studiind la aceeași universitate. Din 1970, a devenit cercetător principal și fizician teoretician la Institutul de Fizică Nucleară (Laboratorul de Fizică Nucleară și Energii Înalte) din Orsay al Centrului Național de Cercetări Științifice.

În anul 1970, s-a înscris la doctorat, iar în septembrie 1972, a obținut titlul de *Docteur d'État* în Fizică, la Universitatea „Pierre et Marie Curie“, cu teza *Contribution à l'étude théorique de la diffusion pion-nucléon*. În juriu s-au aflat iluștrii fizicieni Geoffrey Chew și Maurice Lévy. Basarab Nicolescu a organizat primul congres internațional asupra difuziei elastice și difractive la Château de Blois.

Succesele sale în activitatea de fizician teoretician sunt ilustrate de celebra lucrare, scrisă în 1973, împreună cu fizicianul polonez Leszek Łukaszuk, în care autorii au introdus conceptul de *Odderon* și au deschis un nou domeniu în fizica interacțiilor tari. În anii 1976-1977, a fost *senior visiting scientist* la Laboratorul Lawrence Berkeley. Aici l-a reîntâlnit pe profesorul Geoffrey Chew de la Universitatea Berkeley și a colaborat cu el. În anii următori, a fost invitat în aceeași calitate la Universitatea din Londra (1979) și Girona-Spania (2000).

Aflat în Franța, Basarab Nicolescu s-a apropiat de oameni de seamă ai exilului românesc: Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia, Ștefan Lupașcu, Leonid Mămăligă-Arcade etc.

În compania acestora, și-a reluat preocupările literare, participând la ședințele Cenaclului de la Neuilly și publicând în presa literară (culturală) a exilului — în revistele *Limite*, *Cuvântul românesc*, *Ethos*. Ca președinte al asociației „Hyperion”, înființată în 1981, a jucat un rol însemnat în răspândirea cărții românești în exil. A coordonat, la editura pariziană „Oxus”, apariția unor studii monografice despre Gherasim Luca, Tristan Tzara, Victor Brauner, B. Fondane, Emil Cioran, Mircea Eliade, sub titlul „Români din Paris”.

Aprofundând cunoașterea operei lui Ștefan Lupașcu, el a devenit susținătorul filosofiei și logicii terțului inclus (esențială în logica nearistotelică) și a folosit-o în fundamentarea propriilor cercetări.

Activitatea lui Basarab Nicolescu în Franța nu s-a cantonat doar în domeniul fizicii și al literaturii. Dotat fiind cu abilități intelectuale multiple, condus de o concepție globală asupra cunoașterii umane, el a îmbrățișat domenii variate de cercetare, sintetizate ca filosofie a științei. Încă de pe timpul când se găsea la Berkeley, ideea sa despre transdisciplinaritate s-a conturat cu mai multă precizie, fiind expusă ulterior într-un capitol, „Spre noua transdisciplinaritate”, din cartea sa, *Noi, particula și lumea*, premiată în 1985 de Academia Franceză, la propunerea istoricului de artă René Huyghe, membru al Academiei. În anul următor, 1986, Basarab Nicolescu a redactat documentul de lucru al Conferinței UNESCO de la Veneția („Declarația de la Veneția”) pe tema „Știința și frontierele cunoașterii”. În anul 1987, a fost fondatorul și a devenit președintele Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare de la Paris (*Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires – CIRET*) și directorul colecției « Transdisciplinarité » de la editura „Rocher” din Monaco. CIRET a jucat un rol însemnat, colaborând cu UNESCO la orientarea învățământului universitar spre transdisciplinaritate: congresul „Știința și tradiția: Perspective transdisciplinare”, de la Paris (decembrie 1991); primul congres mondial al transdisciplinarității, din Portugalia (noiembrie 1994), care a adoptat Carta Transdisciplinarității;

congresul de la Locarno din 1997. Lucrarea sa *Ştiinţa, sensul şi evoluţia – eseu asupra lui Jakob Boehme* a primit, în 1993, în Statele Unite, premiul „Benjamin Franklin“ pentru „cea mai bună carte de istorie“. În colaborare cu scriitorul şi filosoful francez Michel Camus, Basarab Nicolescu a publicat, în anul 2001, cartea *Rădăcinile Libertăţii*. Basarab Nicolescu a condus teze de doctorat în materie de transdisciplinaritate la universităile din Paris, Tours, Bordeaux și Barcelona. Apreciindu-i contribuţia la sporirea prestigiului culturii româneşti peste hotare, una dintre cele mai importante instituţii ale exilului românesc, Academia Româno-Americană, i-a acordat, în 1987, Diploma de Onoare.

Până în anul 1989, personalitatea şi activitatea lui Basarab Nicolescu erau puţin cunoscute în ţară. El vorbeşte cu durere „despre cei douăzeci-şi-cinci de ani de tăcere, despre această paranteză de un sfert de veac, în care am fost pus de regimul politic – comunist – din România, ţara mea natală“. A menținut cu dificultate, în acest timp, legături cu familia şi cu unii dintre oamenii de cultură, mai ales cu academicianul Al. Rosetti.

După 1989, Basarab Nicolescu a reluat legăturile cu Mircea Ciobanu, Al. Rosetti etc., a revenit de nenumărate ori în ţară, s-a implicat în proiecte culturale însemnate, iar opera i-a fost pe larg difuzată.

Prestigioase instituţii de învăţământ superior i-au oferit lui Basarab Nicolescu titlul de *Doctor Honoris Causa*: Universitatea Veracruzana din Mexic, Universitatea „Al.I. Cuza“ din Iaşi, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Universitatea „George Bacovia“ din Bacău, Universitatea „Vasile Goldiş“ din Arad. El a devenit cetăţean de onoare al oraşelor Ploieşti, Iaşi, Cluj-Napoca.

Printre distincţiile primite de Basarab Nicolescu în ţară, se numără: Ordinul Naţional „Serviciul Credincios“ în grad de Mare Ofiţer (2002); Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru eseu şi publicistică (1993); premiul „Opera Omnia“ la Festivalul internaţional „Nichita Stănescu“, ținut la Ploieşti în anul 2006.

53) Scrisoare pe filă bloc-notes¹

Basarab Nicolescu, Paris

Paris, 28 aug(ust 19)87

Dragă Basarab,
 Vin din Berlin unde s-a ținut un congres al Lingviștilor.
 Regret că în scurta mea ședere la Paris nu te-am putut vedea !
 Înainte de plecare, am telefonat de mai multe ori
 Gabrielei², fără răspuns.
 Îți urez succes în lucrări, fie ca fiul să reușească la studii.³
 Omagii Michellei !
 Cu afecțiune,
 Rosetti.

Note:

- 1 DJAN-Prahova, Fond personal Basarab Nicolescu, dosar nr. 64/1987, f. 1.
  - 2 Gabriela Nani.
  - 3 Bogdan era înscris ca student la facultatea de Fizică (filiera Informatică) a Universității „Pierre și Marie Curie“ din Paris.
-

54) Scrisoare pe filă de bloc-notes¹

Basarab Nicolescu
Paris

Buc(urești)
19 nov(iembrie 19)87

Dragă Basarab,
 Am fost la Paris fine august, ți-am telefonat, dar am constatat că erai plecat, probabil în vacanță.
 Voiam să aflu dacă ești sănătos și totul merge bine !
 De asemenea, să-mi spui cum o duce Tânărul fiu ?
 Vă urez multă sănătate și noroc ! Omagii soției !
 Cu drag,
 Rosetti.

Note:

- 1 DJAN-Prahova, Fond personal Basarab Nicolescu, dosar nr. 65/1987, f. 1.

55) Scrisoare pe filă de bloc-notes¹

Basarab Niculescu
Paris

Buc(ureşti)
27 oct(ombrie 19)88

Dragă Basarab,

Cu Lupaşcu dispare un savant² pe care l-am cunoscut în anii studenției, la Paris și în țară (i-am publicat prima carte!³).

Nu întrevăd o călătorie la Paris! (Sufăr de o boală fără leac, bătrânețea!)

Citesc, scriu, public!

Sper că fiul D-tale s-a adaptat la programul francez de studii!

Multă sănătate și noroc, succes în cercetările întreprinse!

Cu salutări afectuoase,
Rosetti.

Note:

- 1 DJAN-Prahova, Fond personal Basarab Nicolescu, dosar nr. dosar 66/1988, f. 1.

- 2 Stéphane Lupasco a decedat la 7 octombrie 1988.

- 3 Stéphane Lupasco, *L'expérience microphysique et la pensée humaine*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1940.

56) Felicitare tip „La Mulți Ani”¹

Sub textul tipărit, se află semnătura lui Rosetti.

Note:

- 1 DJAN-Prahova, Fond personal Basarab Nicolescu, dosar nr. 67, f. 1.

57) Felicitare tip „La Mulți Ani“¹

Pour Michelle et Basarab,
La mulți ani! [text tipărit cursiv]
Vœux affectueux de santé et bonheur!
Rosetti.

Note:

- 1 DJAN-Prahova, Fond personal Basarab Nicolescu, dosar nr. 67, f. 2.

Poezie și filosofie

Horia Stamatu – Basarab Nicolescu

Notă biografică Horia Stamatu

Horia Stamatu este numele de scriitor al lui Horia Stamatopol, poet, eseist și traducător, născut la 9 septembrie 1912 la Vălenii-de-Munte, decedat la 8 iulie 1989 la Freiburg-im-Breisgau, în Germania. Era fiul Gherghinei și al lui Ștefan Stamatopol, tipograf. A urmat cursurile școlii primare la Vălenii-de-Munte și ale Liceului Militar. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București și a studiat timp de doi ani la Facultatea de Drept. A făcut studii de filosofie cu Max Müller, succesorul lui Martin Heidegger la Universitatea din Freiburg-im-Breisgau (1946-1948).

A fost profesor de limba română și de filosofie la Liceul „Dimitrie Cantemir“ din București (1936-1937), redactor la *Enciclopedia României* (1938-1940), redactor și prim-redactor al *Bunei Vestiri*. După înfrângerea rebeliunii legionare din ianuarie 1941, s-a refugiat în Germania, unde a fost încadrat în lagările de muncă (1942-1944). A devenit redactor la postul de radio „Donau“ al „guvernului național“ Horia Sima de la Viena (1944-1945) și profesor de limba și literatura română la Universitatea din Freiburg-im-Breisgau (1946-1948). Ajuns la Paris, a fost unul dintre fondatorii Centrului Român de Cercetări (1948). Apoi a fost redactor la *Oriente Europeo* din Madrid, între 1950 și 1961. A revenit la Freiburg-im-Breisgau și a lucrat la *Forschungstelle für Weltzivilisation* (1962-1966).

A debutat cu versuri în revista *Floarea de foc*, iar editorial cu volumul *Memnon*, pentru care a primit Premiul Scriitorilor Tineri (1934). Inițial, poezia lui Horia Stamatu a preluat tehnică formulărilor ermetizante din *Joc secund* al lui Ion Barbu. În plus, poetul uza de licențe (absența semnelor de punctuație, propoziții eliptice de predicat, demuzicalizarea versului, versuri rimate și nerimate în aceeași poezie, asonanțe, asociații șocante, exhibiționism imagistic, excentricități). Se particulariza printr-un anume nonconformism. Ulterior, poezia sa exprima stări de spirit fără disimulări, aspecte critice ale lumii contemporane, religiozitatea poetului.

Alte volume publicate în țară: *Acatistul Moța-Marin* (1937); *Moartea lui Pan* (1940). În exil, a publicat poezie și eseuri în limbile spaniolă și română: *Por las calzadas de Punta Europa* (1956, Madrid); *Recitativ* (1963); *Twist* (1963); *Dialoguri* (1964); *Pendul ibero-dacic* (1967); *Ion Budai-Deleanu, poet – gânditor al vremurilor noi* (1968); *Punta Europa* (1970); *Șase poeme din ciclul „Peisagiu...“* (1970); *Trei peisagii, alte poeme și parapoezie* (1971); *Kairos* (1974); *Jurnal* (1976); *Timp și literatură* (1977); *Între utopia orfică și hieraticul mioritic* (1979); *Imperiul* (1981); *Ego Zenovius* (2001). A tradus și comentat poezia lui San Juan de la Cruz. „Horia Stamatu e un poet puternic, dintre cei capabili a contribui la îmbogățirea actualei epoci a literelor românești. Autorii favorizați ai ierarhiei lirismului românesc contemporan... se cuvine a-și strânge rândurile pentru a-i face loc“ (Gh. Grigurcu).

Horia Stamatu și Basarab Nicolescu s-au cunoscut la întunirile Cenaclului de la Neuilly și ale Asociației „Hyperion“. Stamatu a găsit în Basarab Nicolescu o natură afină preocupată de cunoașterea revelată și de practicile inițiatice, iar partenerul său l-a apreciat pentru opera „cu semnificație“ și l-a considerat un practician al „adevărului“ revelat prin magia poeziei. Corespondența dintre ei ne oferă informații inedite privind biografia și opera lui Horia Stamatu, activitățile culturale ale exilului românesc.